

Multidisciplinaire richtlijn bipolaire stoornissen

Derde, herziene versie, 2015

*Ralph Kupka (voorzitter), Peter Goossens (vice-voorzitter),
Mischa van Bendegem, Paul Daemen, Thea Daggenvoorde, Martine
Daniels, Annemieke Dols, Manon Hillegers, Anneke Hoogelander,
Elisabeth ter Kulve, Tim Peetoom, Raphael Schulte en Anja Stevens
(richtlijnwerkgroep), Daniëlle van Duin (projectleider)*

Deze multidisciplinaire richtlijn is geautoriseerd door:
Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP)
Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland (V&VN)
Nederlands Instituut van Psychologen (NIP)
Vereniging voor Manisch-Depressieven en Betrokkenen (VMDB)
Landelijk Platform GGZ (LPGGZ)
Trimbos-instituut

Derde, herziene druk, 2015

© 2015 Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie
E-mail: info@nvvp.net
Omslagontwerp: Cees Brake bno, Enschede

Uitgegeven door De Tijdstroom uitgeverij BV, Postbus 775, 3500 AT Utrecht.
Internet: www.tijdstroom.nl
E-mail: info@tijdstroom.nl

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen. Waar dit mogelijk was is aan auteursrechtelijke verplichtingen voldaan. Wij verzoeken eenieder die meent aanspraken te kunnen ontlenen aan in dit boek opgenomen teksten en afbeeldingen, zich in verbinding te stellen met de uitgever.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie. Toestemming voor gebruik van tekst(gedeelten) kunt u schriftelijk en uitsluitend bij de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie aanvragen.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471, en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprerecht, Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp. Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Deze richtlijn is geen standaard die in alle omstandigheden van toepassing verklaard kan worden. Standaarden zijn dwingend en men dient er in principe niet van af te wijken. Van richtlijnen mag in individuele gevallen, mits beredeneerd, afgeweken worden. Ze zijn bedoeld om rationeel klinisch handelen te ondersteunen.

Deze richtlijn is ook beschikbaar via www.ggzrichtlijnen.nl en via de website van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie: www.nvvp.net.

ISBN 978 90 5898 275 9
NUR 875

Inhoud

Hoofdstuk 1 Algemene inleiding – 11

- 1 Kenmerken en classificatiecriteria van bipolaire stoornissen — 11
- 2 Epidemiologie — 12
- 3 Differentiële diagnostiek — 13
- 4 Comorbiditeit — 13
- 5 Beloop — 16
- 6 Diagnostiek — 17
- 7 Behandeling — 17
- 8 Deze richtlijn — 18
- 9 Van richtlijn naar behandeling — 19

Hoofdstuk 2 Methodologische inleiding – 21

- 1 Inleiding — 21
- 2 Doelstelling — 21
- 3 Afbakening — 22
- 4 Richtlijngebruikers — 22
- 5 Uitgangsvragen — 23
- 6 Status van de richtlijn — 27
- 7 Werkgroep en werkwijze — 28
- 8 Methode wetenschappelijke onderbouwing — 30
- 9 Methode health economics — 38
- 10 Implementatie — 41
- 11 Herziening — 41

Hoofdstuk 3 Organisatie van zorg – 43

- 1 Inleiding — 43
- 2 Organisatievormen — 47
- 3 Basiszorg versus gespecialiseerde zorg — 57
- 4 Continuïteit van zorg — 60
- 5 Naastbetrokkenen, triade en ervaringsdeskundigheid — 63
- 6 Kwaliteitstoetsing — 69

Hoofdstuk 4 Screening en diagnostiek bij volwassenen – 71

- 1 Inleiding — 71
- 2 Screening bij volwassenen — 72
- 3 Diagnostiek bij volwassenen — 74

Hoofdstuk 5 Zelfmanagement bevorderen – 85

- 1 Inleiding — 85
- 2 Zelfmanagementtaxatie — 87
- 3 Zelfmanagementondersteunende interventies — 89

Hoofdstuk 6 Psychosociale en psychologische interventies – 101

- 1 Inleiding — 101
- 2 De interventies — 102
- 3 Gemeenschappelijke kenmerken van de interventies — 108
- 4 Wetenschappelijke onderbouwing — 109
- 5 Samenvatting klinisch bewijs — 109
- 6 Kosteneffectiviteit — 110
- 7 Overige overwegingen — 110
- 8 Aanbevelingen — 116

Hoofdstuk 7 Farmacotherapie acute episoden – 121

- 1 Inleiding — 121
- 2 Manie — 124
- 3 Bipolaire depressie — 132
- 4 Rapid cycling — 139

Hoofdstuk 8 Farmacotherapie onderhoudsbehandeling – 145

- 1 Inleiding — 145
- 2 Wetenschappelijke onderbouwing — 148
- 3 Overige overwegingen — 151
- 4 Aanbevelingen — 152

Hoofdstuk 9 Overige biologische behandelingen – 157

- 1 Elektroconvulsieve therapie — 157
- 2 Lichttherapie bij de bipolaire stoornis — 164

Hoofdstuk 10 Somatische aspecten – 167

- 1 Inleiding — 167
- 2 Specifiek somatisch onderzoek — 174
- 3 Lithium — 177
- 4 Carbamazepine — 189
- 5 Valproïnezuur — 191
- 6 Lamotrigine — 193
- 7 Antipsychotica — 195
- 8 Antidepressiva — 197
- 9 Behandelen van bijwerkingen van lithium en anticonvulsiva — 200

Hoofdstuk 11 Kinderwens, zwangerschap en postpartumperiode – 205

- 1 Inleiding — 205
- 2 Kinderwens — 206
- 3 Zwangerschap — 208
- 4 Postpartumperiode — 215

Hoofdstuk 12 Diagnostiek en behandeling bij kinderen en adolescenten – 217

- 1 Inleiding — 217
- 2 Differentiële diagnostiek bij adolescenten — 219
- 3 Behandeling bij adolescenten — 220
- 4 Farmacotherapie van manie bij adolescenten — 221
- 5 Farmacotherapie van de bipolaire depressie bij adolescenten — 225
- 6 Farmacotherapie in de onderhoudsbehandeling bij adolescenten — 227
- 7 Psychosociale en psychologische interventies bij adolescenten — 229
- 8 Transitie naar volwassenenbehandelsetting — 231

Hoofdstuk 13 Diagnostiek en behandeling bij ouderen – 235

- 1 Inleiding — 235
- 2 Screening en diagnostiek — 236
- 3 Organisatie van zorg voor ouderen met een bipolaire stoornis — 237
- 4 Psychologische interventies — 237
- 5 Farmacotherapie — 238
- 6 Somatische aspecten — 242
- 7 Cognitief functioneren — 242

Literatuur – 245

- Hoofdstuk 1 Algemene inleiding — 245
- Hoofdstuk 2 Methodologische inleiding — 247
- Hoofdstuk 3 Organisatie van zorg — 247
- Hoofdstuk 4 Screening en diagnostiek — 250
- Hoofdstuk 5 Zelfmanagement bevorderen — 254
- Hoofdstuk 6 Psychosociale en psychologische interventies — 257
- Hoofdstuk 7 Farmacotherapie acute episoden — 268
- Hoofdstuk 8 Farmacotherapie onderhoud — 286
- Hoofdstuk 9 Overige biologische interventies — 300
- Hoofdstuk 10 Somatische aspecten — 303
- Hoofdstuk 11 Kinderwens en zwangerschap — 312
- Hoofdstuk 12 Diagnostiek en behandeling bij kinderen en adolescenten — 316
- Hoofdstuk 13 Diagnostiek en behandeling bij ouderen

Appendices en overige bijlagen

De appendices bij de hoofdstukken en de overige bijlagen vindt u op www.ggzrichtlijnen.nl en www.nvvp.net.

Appendices

De appendices bevatten de wetenschappelijke onderbouwing per hoofdstuk.

Appendix Hoofdstuk 4, Screening en diagnostiek bij volwassenen

Appendix Hoofdstuk 5, Zelfmanagement bevorderen

Appendix Hoofdstuk 6, Psychosociale en psychologische interventies

Appendix Hoofdstuk 7a, Farmacotherapie bij manie

Appendix Hoofdstuk 7b, Farmacotherapie bij bipolaire depressie

Appendix Hoofdstuk 7c, Kosteneffectiviteit van interventies voor manie en bipolaire depressie

Appendix Hoofdstuk 8, Farmacotherapie onderhoudsbehandeling

Appendix Hoofdstuk 9, Elektroconvulsieve therapie

Appendix Hoofdstuk 10, Somatische aspecten

Appendix Hoofdstuk 11, Kinderwens, zwangerschap en postpartumperiode

Appendix Hoofdstuk 12, Diagnostiek en behandeling bij kinderen en adolescenten

Appendix Hoofdstuk 13, Diagnostiek en behandeling bij ouderen

Bijlagen

De bijlagen bevatten de verantwoording en protocollen van samenwerkingspartij NICE, kenmerken van de geïncludeerde onderzoeken, en aanvullende informatie.

Bijlage 1 Afbakening voor de richtlijn (*scope for the development of the clinical guideline*, NICE)

Bijlage 2 Reviewprotocollen per uitgangsvraag (*review protocols and questions*, NICE)

Bijlage 3 Zoekstrategieën klinisch onderzoek (*search strategies for the identification of clinical studies*, NICE)

Bijlage 4 Zoektermen voor de economische searches (*search strategies for the identification of health economics evidence*, NICE)

Bijlage 5 Mogelijke belangenverstremgeling leden richtlijnwerkgroep Bipolaire stoornissen

Bijlage 6 Lijst van speciaal adviseurs (*special advisors to the Guideline Development Group*, NICE)

-
- Bijlage 7 Partijen die data hebben geleverd (*stakeholders who responded to early requests for evidence*, NICE)
- Bijlage 8 Partijen en experts die commentaar hebben geleverd (*stakeholders and experts who submitted comments in response to the consultation draft of the guideline*, NICE)
- Bijlage 9 Partijen die nog ongepubliceerde data hebben geleverd (*researchers contacted to request information about unpublished or soon-to-be published studies*, NICE)
- Bijlage 10 Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek (*research recommendations*, NICE)
- Bijlage 11 Screening en diagnostiek: kenmerken van de geïncludeerde onderzoeken
- Bijlage 12 Farmacotherapie bij manie: kenmerken van de geïncludeerde onderzoeken
- Bijlage 13 Interventies voor manie: forest plots
- Bijlage 14 Interventies voor manie: GRADE-profielen
- Bijlage 15 Interventies voor acute depressie: netwerkmeta-analyseplots
- Bijlage 16 Farmacotherapie bij acute depressie: kenmerken van de geïncludeerde onderzoeken
- Bijlage 17 Interventies voor acute depressie: *risk of bias*-tabel
- Bijlage 18 Interventies voor acute depressie: GRADE-profielen
- Bijlage 19 Farmacotherapie onderhoudsbehandeling: kenmerken van de geïncludeerde onderzoeken
- Bijlage 20 Medicamenteuze behandeling onderhoud: *risk of bias*-tabel
- Bijlage 21 Medicamenteuze behandeling onderhoud: forest plots
- Bijlage 22 Medicamenteuze behandeling onderhoud: GRADE-profielen
- Bijlage 23 Psychosociale en psychologische interventies: kenmerken van de geïncludeerde onderzoeken
- Bijlage 24 Psychologische en psychosociale interventies: *risk of bias*-tabel
- Bijlage 25 Psychologische en psychosociale interventies: forest plots
- Bijlage 26 Psychologische en psychosociale interventies: GRADE-profielen
- Bijlage 27 Interventies voor kinderen en adolescenten: kenmerken van de geïncludeerde onderzoeken
- Bijlage 28 Interventies voor kinderen en adolescenten: *risk of bias*-tabel
- Bijlage 29 Interventies voor kinderen en adolescenten: forest plots
- Bijlage 30 Interventies voor kinderen en adolescenten: GRADE-profielen

-
- Bijlage 31 Health economics: methodologische checklists voor economische evaluaties (*methodology checklists for economic evaluations*, NICE)
- Bijlage 32 Health economics: evidencetabellen (*evidence tables*, NICE)
- Bijlage 33 Health economics: economische-evidenceprofielen (*economic evidence profiles*, NICE)
- Bijlage 34 Geëxcludeerde onderzoeken
- Bijlage 35 Tabel dataextractie
- Bijlage 36 Medicamenteuze behandeling voor manie: sensitiviteitsanalyse